

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Osztályozás

Tárgy

725.092.1

Hely

Idő

"1930"

Személy

Szerző:

Halász Gyula

Cím:

Bécs új utcanev.

Forrás:

Budapesti Hírlap

Bp.

1930. I. 23.

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Olda)

Száz új utcanev

Éppen ceruzát készültem ragadni, hogy cikket írjak „Száz új és száz régi utcanev”-ről, amikor levelet kaptam egy országoshírű professzorunktól. Ezt írja: „...Olvasom, hogy száz új utcanevet kap Budapest. Közöttük vannak ilyenek: Beregszász-út, Nagyszében-út, Sárospatak-út, Sopron-utca, Zsolna-út, Ógyalla-út, Nagyszombat-utca és még számos más... Eddig Bécsi-utca, Kecskeméti-utca, Soroksári-utca, stb. ismertünk és nem jutott senkinek sem észébe, hogy ezeket a jó magyar neveket Bécs-utcára, Kecskeméti-utcára és Soroksári-utcára változtassa. Lehet, hogy a Tanács úgy okoskodik, ezek a nevek irányt jelentenek, tehát így irandók, az új nevek pedig csak kegyeleti nevek és nincsenek összefüggésben a városok fekvésével. De akkor miért van régóta Ruszti-út, Felvinci-út, Dorozsmai-utca, Villányi-út, Ménesi-út és sok más, helyesen alkotott utcanev, melyeknek viselői szintén nincsenek semmi földrajzi vonatkozásban a megnevezett községekkel... Megemlítem még, hogy Berlin is Budapeststrassét, Leipzigerstrassét stb., Párizs is Avenue de Neullyt stb. ír...”

A levél, megvallom, gondolkodóba ejtett. Kinek van igazsága? A Váci-út, Bécsi-út, Budakeszi-út, Üllői-út, Hidegkuti-út, Szentendrei-út, Fehérvári-út, Győri-út, Budaörsi-út csakugyan mind irányt jelölnek. A Váci-út Vácnak visz, a Bécsi-út Bécsnek, az Üllői-út az Üllőre jutunk, a Fehérvári-út Székesfehérvárra mutatja az utat, és így tovább. Kétségtelen, hogy a hidegkuti országotat helyesen nevezték el Hidegkuti-útnak. Így szoktuk kérdezni: „Mondja, kérem, ez a ceglédi országút?” — min; ahogy azt kérдем: „Ez a ceglédi vonat?” Ezek az utcanevek tehát egytől egyig jók.

Bizonyos azonban, hogy a mindkét végén elmetszett Aradi-utca nemcsak Aradra, de a szomszédba sem visz el bennünket; a Bécsi-úton át szabad az út Bécs felé, de a Bécsi-utca éppúgy nem visz Bécsbe, mint az Amerikai-út Amerikába vagy a Mexikói-út Mexikóba. Itt tehát más megfontolás vezette az utca-elnevezőket. Igazuk volt-e?

Hogy tisztán lássunk, olyan utcaneveket kell megfontolnunk, amelynek nincsenek. A meglévők könnyen megváltozhatnak, mert megszoktuk őket. Megszoktuk, hogy Párizs nevét a Párizsi-utca örökíti meg Budapesten, akárcsak Budapestet a Budapester Strasse Berlinben. Szegeden van Bécsi, Berlini, Londoni, Párizsi, Brüsszeli és Római körút annak az emlékére, hogy ezek a városok segítettek ujjaépíteni az árvíz-sújtotta várost 1879-ben. Berlinben van Leipziger Strasse, de Hamburgban nincs Amerikaner Quai és Afrikaner Quai, csak Asia-Quai, Amerika-, Australia- és Afrika-Quai. Ellenben van Altonaer Hafen és Berliner Ufer.

Melyik a helyes forma? A főnévi vagy a melléknévi? Az a gyanúm, hogy az Asia Quai is jó, meg az Altonaer Hafen is.

A Vilmos császár-utat Vilmos császár tiszteletére nevezték el így. Ellene vetették, hogy ez az elnevezés helytelen; így kellene írunk: Vilmos császár útja. A Vilma királynő-utat pedig így: Vilma királyné útja, jelölje annak, hogy az utat mintegy neki ajándékoztuk. A pusztán összetétel helyett a birtok-birtokos szerkezetet érzi jobbnak az ember. A melléknévi forma teljességgel rossz lenne. Beszélünk királynői méltóságról, királynői szépségről, császári hatalomról és császári gesztusról, de a nevüket megörökítő utat róluk magukról nevezzük el és nem a nevükből alkotott melléknévekről.

Istenhegyet mondok és nem Isteni hegyet. Még szabatosabban Isten hegyét kellene mon-

danom. A Király-utca elnevezés jobb, mint a Királyi-utca, hiszen ez az utca éppen nem fejedelmi.

Természetesen más a földrajzi név és más a személyi tulajdonnév. De a német példa nem irányadó, mert más a német észjárás és nyelvtan, és más a magyar. A francia Rue de Budapest de csócskája inkább ellene, mint mellette szól az i képző helyességének. Ez birtokviszony: „Budapest utcájának” felel meg. Még kevésbé nyújt tájékozást az angol nyelv. Az angol egyszerűen egymás mellé rakja a szavakat: London Bridge jelenthet Londonhidat is meg Londoni-hidat is. Ez a példa sem balra, sem jobbra nem bizonyít semmit.

Ne tévesszen meg bennünket, ha a helyneves utcanevhez jól illeszkedik is az i betű. Többnyire ilyen kapcsolatban halljuk: debreceni civis, debreceni kolbász, debreceni nagyerdő, debreceni utca. Erre az összetételre van leggyakrabban szükség; megszoktuk. A debreceni civis valóban debreceni, a kolbász is, az utca is, a gőzfürdő is, a szálló is.

De vajjon a budapesti Debrecen-szálló is debreceni? És az Ostende-kávéház ostendei? Ezeket az összetételeket nem érezzük idegenszerűeknek. Majd minden városnak van egy Bristol-szállója (hogy miért, nem tudom); egész sereg ilyen elnevezést idézhetnénk: Hungaria-szálló (ez sem más, mint „Magyarország” — és nem „Magyarországi”-szálló); Európa-szálló, Britannia-szálló; London-szálló; Balaton-kávéház; Margit-híd-kávéház; Lánchíd-kávéház; Császárfürdő-szálló; Japán-kávéház (ezt Japánról nevezték el, nem a japánokról); Palermo, Rimini, Abbazia, Opera, Műcsarnok, Miramare, Parlament-kávéház. (A Parisette elnevezés viszont a párizsiasságra céloz.) A Gellérthegy kioskja a Gellérthegyen van. Ha a Városligetben vagy Kisújszálláson volna, Gellérthegy kioskja volna a neve. Kolozsvár-szálló, patika

Bud vagy színház akármelyik városban lehet, kolozsvári patika csak Kolozsvárott.

Ákár egy épületről (Parlament, Kúria, Opera, Vígsház), akár hídról, fürdőről, állomásról, utcáról, térről van szó, mind a két-féle összetétel elképzelhető és jó is a maga helyén, de mást jelent az egyik és mást a másik. A Duna-cigaretta nem dunai.

(Sajátságos, de úgy van, néha a városnév hangzása mégis *i* betűt követel; *i* nélkül esetén az összetétel. Ilyen esetekben professzorunk nyelvérzékének van igaza. Nagyjátalánosságban azonban más eredményre jutunk.)

Ellenőrizhetjük ezt, ha szokatlanabb példát eszelünk ki. Ha eszébe jutna valakinek a Holdról, a Napról, Siriusról, Uranusról, vagy a *Tejút*-ról (!) nevezni el mondjuk egy csillagvizsgálót, színházat, mulatót, természetvizsgáló társaságot vagy táveső-gyárat: ezek-

hez a nevekhez nem ragaszthatná hozzá az *i* betűt. A Hold-utcát furcsa volna Holdi vagy Holdbéli utcának nevezni el. Birtokaink a Holdban vannak ugyan (fájdalom!), de a Postatakarék épülete bizony csak a Hold-utcában. El tudom képzelni a *Tejút*-tejesarnok r.-t.-ot, de a *Tejút*i tejledének vajmi kevés földi vendége akadna.

★

A száz új utcanév tehát nyelvi tekintetben nagyjából kifogástalan. Annál több a panaszom száz másakra, az újkeletű régiekre: a grófosított és keresztnevesített félmérföldes utcanevekre. Aki a Gróf Zichy Jenő-utcát és a Gróf Vigyázó Ferenc-utcát kitalálta és a Podmaniczky-utcát utólag bárósítani és Frigyesíteni akarja, megérdemelné, hogy száműzzék a huszadik századból — a repülőgép korából — a középkorba. Ma már a szerzetes barátok se érnének rá iniciálékat és címereket faragni, még kevésbé kívánhatjuk a gépírókisasszonyoktól, hogy négynevű utcák szókigyóinak százaival vívjanak csatát végkimerülésig. Az idegenek szenvedéseiről mitsem szólva.

Halász Gyula.